

Předsudečné násilí
proti **LGBTQ+** lidem
- průvodce pro policii

Klára Kalibová, Petra Naskosová, Tomáš Stavrovský

1. Předmluva

Z výzkumné zprávy veřejného ochránce práv z roku 2018¹ vyplývá, že 55 % lidí s menšinovou sexuální orientací nebo genderovou identitou má zkušenost s obtěžováním a 15 % má zkušenost s fyzickým násilím, sexuálním násilím nebo vyhrožováním. Přesto jen málo z nich nahlásí takovéto protiprávní jednání policii. Důvodem je zejména nedůvěra a pocit, že policie jim nijak nepomůže. Smyslem této příručky je prohloubit znalosti policistů a policistek spojené s vyšetřováním předsudečných útoků vůči LGBTQ+ lidem a vysvětlit některá specifika, která jsou s tímto typem protiprávní činnosti spojená. Jako důležitou součást práce policie vnímáme rovněž schopnost empatického a respektujícího přístupu k lidem ohroženým a vystaveným předsudečné trestné činnosti. Proto má tato příručka rovněž za cíl upozornit na vhodné postupy, které mohou policisté a policistky využít při jednání s LGBTQ+ lidmi.

¹ Kancelář veřejného ochránce práv: Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti [online] Vyzkum-LGBT.pdf ([ochrance.cz](https://www.ochrance.cz)).

2. Základní terminologie

Úvodem představíme základní terminologii, která se vztahuje k tématice předsudečného násilí vůči LGBTQ+ lidem. Znalost terminologie a používání respektujícího a senzitivního jazyka usnadňuje policistům a policistkám navázání kontaktu s LGBTQ+ lidmi v pozici poškozených a svědků, proto by se s ní měli seznámit a své znalosti průběžně aktualizovat.

Pohlaví/Pohlavní identita

Jde o charakteristiku člověka **určenou při narození** na základě typických biologických znaků přisuzovaných určitému pohlaví. Většina lidí má buď znaky pohlaví ženského, nebo pohlaví mužského, nicméně u některých osob se při narození vyskytují biologické znaky (pohlavní orgány, hormonální nebo chromozomální znaky) obou pohlaví a tyto osoby potom označujeme jako intersex lidí. V českém kontextu, zejména v právních předpisech, je někdy pojem pohlaví a gender zaměňován a užíván ve shodném významu. Tam, kde zákon hovoří o pohlaví, má proto obvykle na mysli i genderovou identitu a pojem pohlaví je proto zpravidla třeba vnímat extenzivně.

Gender/Genderová identita

Označuje, s **jakou sociální rolí** se člověk – z hlediska feminity či maskulinity – **identifikuje**. Lidé, kteří genderovou identitu mají shodnou se svým pohlavím určeným při narození, označujeme jako „cis-gender“ (cis-muž, cis-žena). Osoby, u nichž je genderová identita odlišná od té, která jim byla určena při narození, označujeme jako transgender lidi (trans muž, trans žena). Nevhodné termíny jsou transsexuál/transsexuálka. Trans lidi vždy oslovujeme v souladu s tím, jak se identifikují, nikoli dle jejich připsaného pohlaví.

Někteří lidé se neidentifikují binárními kategoriemi muž a žena, ale mohou svoji identitu vnímat na jakési škále maskulinity a feminity. Takoví lidé se nejčastěji označují jako nebinární nebo genderqueer.

Genderové vyjádření

Označuje, jakým způsobem vystupuje určitá osoba navenek z hlediska genderově typizovaných znaků, jako je vzhled, chování či způsob oblékání. Toto vyjádření do značné míry koresponduje s tím, jak danou osobu vnímá okolí, nemusí však vždy korespondovat s tím, jak určitá osoba sama sebe vnímá – jak vnímá svou genderovou identitu. Projevy genderového vyjadřování mohou být femininní, maskulinní či neutrální (nonkonformní) a nijak nesouvisejí se sexuální orientací dané osoby.

Sexuální a vztahová orientace

Označuje, ke komu cítíte sexuální a/nebo citovou přitažlivost. V běžné komunikaci se pro muže, které sexuálně či citově přitahují jiní muži, používá pojem „gay“, pro ženy, které přitahují jiné ženy, se používá pojem „lesba“. Je zcela nevhodné používat termín „lesbička“. Termín homosexuál, homosexualita či homosexuální orientace jsou termíny překonané, a je vhodné je nahradit termíny gay, lesba, queer, neheterosexuální orientace, stejnopohlavní pár, sexuální/citová rozmanitost. Existují rovněž lidé, kteří sexuální či citově-vztahovou přitažlivost vůči jiným osobám nepociťují (ace, asexuálové) nebo naopak lidé, které přitahují osoby dvou či více genderů (bisexuálové), popř. pro ně gender druhé osoby pro navazování vztahů není podstatný (pansexuálové).

LGBTQ+

Souhrnná zkratka označující osoby s menšinovou sexuální orientací nebo genderovou identitou, tedy gaye, lesby, bisexuály, transgender lidi a „queer“, což je jakési zastřešující označení pro všechny, jejichž genderová identita není cis, popř. jejichž sexuální orientace není heterosexuální. Ačkoliv byl termín dříve používán v pejorativním smyslu, dnes již má neutrální význam a je běžně používán jak LGBTQ+ lidmi, tak většinou společností.

Hetero(cis)normativita

Postoj spočívající ve stereotypním očekávání, že každá osoba je heterosexuální a/nebo, že její genderová identita odpovídá biologickému pohlaví (že je cis), kterému též odpovídá připsaná společenská role. Vychází z předpokladu, že cis a heterosexuální lidé představují normu, všichni ostatní pak odchylku od normálu. Hetero(cis)normativita vede k vytváření prostředí, ve kterém může docházet k diskriminaci či viktimizaci queer lidí.

Předsudečné násilí

Násilí, které je motivováno negativním postojem útočníka vůči napadenému z důvodu jeho skutečné nebo domnělé nezměnitelné osobnostní charakteristiky, jako je pohlaví, gender, sexuální orientace, barva pleti, národnost, etnicita atd. V souvislosti s násilím proti LGBTQ+ lidem potom v konkrétních případech hovoříme o násilí obecně queerfobním (ve vztahu ke všem lidem považovaným útočníkem za příslušníky LGBTQ+ komunity), homofobním (ve vztahu ke gayům či lesbám), transfobním (ve vztahu k translidem), bifobním (ve vztahu k bisexuálům*kám) atd.

Viktimizace

Jde o proces, při němž se určitá osoba stává obětí trestného činu a je spojen se způsobením újmy (ať už v rovině materiální nebo v rovině nemateriální). V důsledku nevhodného přístupu zejména orgánů činných v trestním řízení, ale i dalších osob a institucí může v průběhu objasňování trestné činnosti dojít k tzv. **druhotné viktimizaci** spočívající v prohloubení traumatizujících pocitů způsobených trestným činem.

Průvody hrdosti (LGBT Pride, Queer Pride, Pride Parade atd.)

Průvody hrdosti jsou veřejná shromáždění, která upozorňují na práva LGBTQ+ lidí. Původně vznikly k připomínce tzv. Stonewallských nepokojů – protestů proti násilné policejní razii v newyorském gay klubu. V současné době je jejich hlavním cílem upozorňovat na přetrvávající nerovnosti, případně násilí, kterým LGBTQ+ lidé stále čelí. Většina průvodů hrdosti se koná v červnu. V ČR se první průvod hrdosti konal již v roce 1998 v Karlových Varech, následně v Brně a Táboře. Aktuálně nejnámějším průvodem hrdosti je pražský Prague Pride konající se každoročně od roku 2011 v srpnu. V regionech se pochody hrdosti konají v Ostravě, Plzni a Mostě. Průvody hrdosti jsou obdobím, ve kterém může docházet k nárůstu queerfobního násilí. Zahraniční průvody hrdosti se často konají za přítomnosti policistů a policistek jako účastníků. ČR zatím na takový krok policie čeká.

LGBTQ+ friendly a LGBTQ+ ally (allies)

LGBTQ+ friendly (přátelské vůči LGBTQ+ lidem) je označení, kterým mnohé firmy, podniky či organizace dávají najevo, že jim práva LGBTQ+ lidí nejsou lhostejná a jejich prostředí je pro LGBTQ+ lidi bezpečné. LGBTQ+ allies (příznivci LGBTQ+ lidí) jsou instituce, organizace či lidé vyjadřující podporu LGBTQ+ lidem zejména v otázkách narovnání občanských práv. Terčem queerfobního násilí se mohou stát též LGBTQ+ friendly organizace a LGBTQ+ allies. Postih takového útoku je přitom právně identický jako postih útoku přímo vůči LGBTQ+ lidem.

Coming out a vyoutování

Vnitřní coming out je proces, během kterého člověk identifikuje a přijme svoji sexuální orientaci či genderovou identitu. Jako vnější coming out či vyoutování se označuje situace, kdy se LGBTQ+ lidé veřejně přihlásí ke své sexuální, romantické či vztahové orientaci či ke genderové identitě. Situace, kdy je něčí sexuální orientace či genderová identita zveřejněna proti jeho vůli, se nazývá outing. Překážka neprovedení coming outu může mnohé napadené LGBTQ+ lidi vést k tomu, že neoznámí trestný čin policii. Zastrášení outing může být jedním z projevů předsudečného násilí.

Evropská LGBT policejní asociace (European LGBT Police Association www.lgbtpolice.eu)

Evropská LGBT policejní asociace (EGPA) je střešní organizací 17 národních LGBT policejních sdružení. Jejím cílem je posilovat informovanost o LGBTQ+ lidech v rámci policejních složek, předcházet stereotypizaci a diskriminaci a přispívat k posílení důvěry LGBTQ+ lidí vůči policii. Česká republika zástupce v EGPA stále nemá (2023).

Další terminologické zdroje

- Základní principy senzitivního jazyka a komunikace ¹
- Slovníček pojmů ²
- Být LGBTQ+ v Česku 2022 ³

 1 Základní principy senzitivního jazyka a komunikace. Prague Pride, 2022. Dostupné zde: <https://www.praguepride.cz/cs/kdo-jsme/media-download/publikace/120-zakladni-principy-senzitivniho-jazyka/file>

2 Slovníček pojmů. Prague Pride, 2022. Dostupné zde: <https://www.praguepride.cz/cs/kdo-jsme/media-download/publikace/118-slovnicek-v3/file>

3 Slovník pojmů In Pitoňák, M., Macháčková, M. Být LGBTQ+ v Česku 2022. Národní ústav duševního zdraví, Praha: 2023. Dostupné z: http://lgbt-zdravi.cz/WEB/wp-content/uploads/2023/02/BytLGBTQvCesku2022_report.pdf

3. Předsudečné násilí proti LGBTQ+ lidem a indikátory předsudečnosti

Předsudečné násilí může mít různou formu – fyzickou, verbální, sexualizovanou či teroristickou. Queerfobní násilí nemusí nutně směřovat vůči konkrétní osobě či lidem, může jít např. i o poškození nebo zničení nemovitostí a majetku spojeného s LGBTQ+ lidmi, o osobní, online či písemné výroky podněcující k nenávisti vůči LGBTQ+ lidem či o výroky hanobící LGBTQ+ osoby. Můžeme se s ním setkat nejen na ulici či v rodině, ale v poslední době také čím dál tím více ve virtuálním světě, zejména na sociálních sítích. Téma práv LGBTQ+ lidí může být též terčem předsudečné politické propagandy a nepravdivých zpráv (hoaxů). Terčem queerfobního násilí mohou být též lidé a organizace přátelské k LGBTQ+ lidem (LGBTQ+ friendly) či lidé, které útočníci považují za LGBTQ+ osoby. Páchání trestné činnosti vůči LGBTQ+ lidem umožňuje také společenské prostředí, které jim neumožňuje otevřeně žít jejich identitu.

Typické předsudečné útoky vůči LGBTQ+ lidem

předsudečné tweety či komentáře na zdi osob aktivně se hlásících nebo podporujících LGBTQ+ lidi

fyzické napadení queer jednotlivců, stejnopohlavních párů či osob, které nevypadají nebo se nechovají heteronormativně

sexualizované útoky vůči LGBTQ+ lidem, často v souvislosti s jejich vyoutováním

vydírání zveřejněním sexuální orientace či genderové identity poškozeného (outing), obvyklé zejména u veřejně známých osob či u osob relativně významného sociálního postavení (politici a političky, vyučující, policisté a policistky, zdravotní personál, představitelé a představitelky církve aj.)

výroky podněcující k nenávisti vůči LGBTQ+ lidem či k omezování jejich práv, včetně výroků vyzývajících k perzekuci, napadení či sterilizaci LGBTQ+ lidí

napadání průvodů hrdosti či LGBTQ+ podniků, ničení duhových vlajek

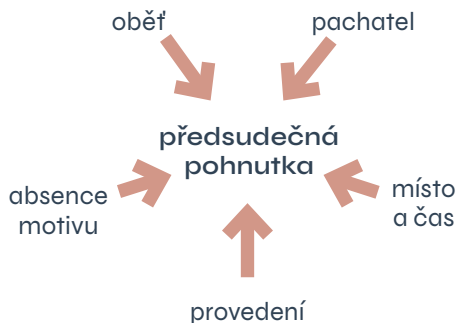
osočování LGBTQ+ lidí z šíření pohlavně přenosných nemocí, pedofilie apod.

Při objasňování předsudečné trestné činnosti je nutné prokázat **diskriminační přístup** útočníka při **výběru cíle** (osoby, majetku), na který útočí. Diskriminační v tomto případě znamená takový přístup, kdy si z množství cílů útočník vybírá právě ten, který je specifický nezměnitelnou osobnostní charakteristikou - ze skupiny osob stojících na zastávce tu, která je nekonvenčně či stereotypně oblečená či jednající, z několika restaurací v téže ulici tu, která má na dveřích duhovou vlajku, z několik párů držících se za ruku ten, který je stejnopohlavní atd.

Předsudečná pohnutka, nemusí být vždy na první pohled zřejmá. Policie často spoléhá výlučně na verbální projevy pachatelů. Ty však nemusí útok vůbec provázet nebo nemusí být dostatečně zdokumentovány. Proto byl vyvinut **system, který umožňuje předsudečnou pohnutku rozpoznat prostřednictvím indikátorů předsudečnosti**. Jejich přítomnost při páchání trestného činu dává určité vodítko k tomu, že by mohlo jít o předsudečný trestný čin. Čím více indikátorů je v konkrétním případě přítomno a čím intenzivněji se projevují, tím je větší pravděpodobnost, že trestný čin byl spáchán z předsudečné pohnutky.

Povinnost odhalovat předsudečný motiv prostřednictvím indikátorů policii plyne ze závazné judikatury Evropského soudu pro lidská práva a povinnosti vést účinné vyšetřování.

indikátory předsudečnosti

CHARAKTERISTIKA OBĚTI

- napadení mají za to, že byli napadeni z důvodu své sexuální orientace či genderové identity
- napadení se liší od pachatele vizuálně - nepůsobí hetero/cis normativně
- podstatná část dané skupiny by útok vnímala jako předsudečný (homofobní, transfobní)
- napadený se aktivně ve veřejném prostoru podílí na podpoře LGBTQ+ témat či pracuje ve prospěch LGBTQ+ lidí
- napadený se nedávno vyoutoval (tj. sdělil někomu ze svého okolí svou neheterosexuální orientaci nebo specifickou genderovou identitu)
- útoku předcházela incident, který je připisován představiteli ohrožené skupiny a napadený patří k téže skupině

CHARAKTERISTIKA PACHATELE

- útočník se vyjadřuje, či v minulosti vyjadřoval předsudečně, stereotypně, pohrdlivě či nenávistně vůči LGBTQ+ lidem nebo jinak dává, či dával najevo, že touto skupinou pohrdá, má vůči ní předsudky, zesměšňuje ji či ji nenávidí (např. na sociálních sítích či při samotném výslechu)
- útočník se v minulosti dopustil předsudečného trestného činu nebo jednání, které obsahovalo předsudečnou pohnutku
- útočník je členem, nebo sympatizuje s nenávistným hnutím či skupinou držící a projevující vůči LGBTQ+ lidem předsudky

MÍSTO A ČAS SPÁCHÁNÍ ÚTOKU

- spáchání v době významné pro danou komunitu (pochody hrdosti, kulturní akce spojené s LGBTQ+ tématikou, připomínkové akce a mezinárodní dny významné pro LGBTQ+ lidi) ⁴
- spáchání v době významné pro pachatele (výročí útoků na LGBTQ+ lidi, bezprostřední návaznost na konzervativní demonstrace a pochody)
- k incidentu došlo v místě nebo v okolí místa známého svou otevřeností vůči LGBTQ+ lidem (gay bar, LGBTQ+ komunitní centrum)
- ve stejném místě či v blízkém časovém odstupu již došlo k podobnému napadení, případně k méně závažnému napadení a útoky mají stupňující se tendenci

⁴ Mezinárodní den proti homofobii, bifobii a transfobii – 17. květen, týden povědomí o transgender osobách – druhý týden v listopadu, den památky transgender osob – 20. listopad, světový den AIDS – 1. prosinec

ZPŮSOB PROVEDENÍ ÚTOKU

- útok doprovázely předsudečné slovní nebo písemné projevy (např. homofobní/transfobní urážky, haňlování, symbolika či grafika)
- na místě byly nalezeny stopy spojené s hnutími potlačujícími práva a svobody lidí (symboly nenávistných hnutí)
- někdy mohou být útoky provedeny brutálním až likvidačním způsobem, což značí, že útočník poškozeného považoval za méněcenného či se jej snažil dehumanizovat

ABSENCE JINÉHO MOTIVU

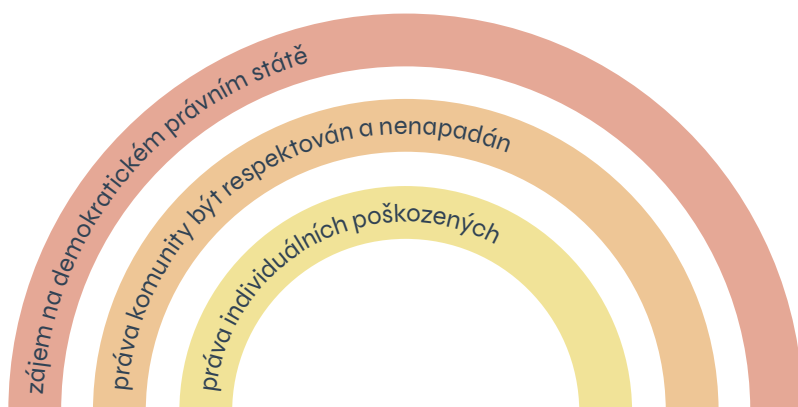
- k napadení došlo bez jiného zjevného motivu, nebo jsou ostatní (majetkové, osobní) motivy vyloučeny
- v některých případech se útočník snaží skutečný důvod útoku zastříti tvrzením zástupného motivu. Může se snažit i získat sympatie vyšetřujících. Takovou strategií může být například sdělování, že jej poškozený sexuálně obtěžoval či tvrzení dlouhodobého konfliktu s poškozeným. V případech toho tzv. smíšeného motivu je nutné zamyslet se nad přiměřeností útoku. Pokud je útok zjevně nepřiměřený (silou, četností, intenzitou) oproti případu, kdy by poškození neměli nezměnitelnou osobnostní charakteristiku, vůči které pachatel de facto útočí, může jít o předsudečný motiv. Příkladem může být dlouhodobá sousedská šikana v bytovém domě, kdy útočník napadá pouze tam žijící gay pár pro chování, které ostatním nájemníkům nevyčítá.

4. Právní ochrana LGBTQ+ před předsudečným jednáním

Předsudečné trestné činy jsou postihovány přísněji než trestné činy spáchané bez předsudečné pohnutky. Je tomu tak proto, že jejich účinek nastává rovnou na třech úrovních – poškozují zájmy individuálních osob (ochrana života, zdraví, majetku a důstojnosti), rezonují v ohrožených komunitách, které útoky na své členy mohou vnímat jako vysoce ohrožující a nepřátelské, a zasahují i principy demokratického právního státu, kterými jsou rovnost, nediskriminace a mírové soužití různých skupin osob. Proto je jim v českém právu pozornost věnována již od 30. let 20. století⁵, tedy mnohem dříve, než se datuje první mezinárodní ochrana před projevy zášti a nesnášenlivosti.

Trojí efekt předsudečných trestných činů

⁵ Tehdejší zákon na ochranu republiky zapovídal jednání spočívající v popuzování k zášti, k násilnostem či k jiným nepřátelským činům jak proti jednotlivci, tak proti skupinám jednotlivců pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství.

Postih předsudečných trestných činů nacházíme v českém trestním zákoníku na třech úrovních

1. jako podmínku trestnosti u **základních skutkových podstat,**
2. jako podmínku použití vyšší trestní sazby **u kvalifikovaných skutkových podstat,**
3. a jako podmínku použití **obecné přitěžující okolnosti.**

Policie je povinna předsudečnou pohnutku náležitě identifikovat a vyšetřit, a to prostřednictvím **indikátorů předsudečnosti.** Tato povinnost vyplývá přímo z judikatury Evropského soudu pro lidská práva.⁶

Ochrana před předsudečným násilím je explicitně poskytována pouze v případech napadení z důvodu **rasy, národnosti, etnicity, víry** nebo skutečnosti, že je napadený bez vyznání či **z důvodu politického přesvědčení.** Předsudečná pohnutka pachatelů vůči LGBTQ+ lidem hraje v českém právním řádu roli z hlediska určení náležité právní kvalifikace i z hlediska charakteristiky závažnosti konkrétního protiprávního jednání.

Výslovná ochrana před homofobním či transfobním násilím není v platném právu přítomna. Je možné ji dovodit pouze u trestného činu *Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod* a u obecné přitěžující okolnosti (viz dále). Právě s ohledem na absenci výslovné právní úpravy je **role policie nezastupitelná**, a to pro to, že důsledná dokumentace pohnutky v přípravném řízení umožňuje státnímu zástupci a následně soudci ji zohlednit při ukládání trestu aplikací obecné přitěžující okolnosti.

⁶ Srov. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. října 2015 ve věci Balász proti Maďarsku

Základní skutkové podstaty

Trestní zákoník obsahuje dvě základní skutkové podstaty předsudečných trestných činů - *Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod a Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob*. Pouze první z uvedených skutkových podstat lze ovšem použít k ochraně před homofobním či transfobním násilím, neboť obsahuje možnost postihnout i podněcování k nenávisti vůči tzv. *jiné skupině osob*, kterou lze rozumět i osoby definované sexuální orientací či genderovou identitou.

§ 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(...)

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem (...)

Postižitelné jsou zejména závažné **verbální útoky**, např. výzvy k usmrcení či ublížení na zdraví. Trestný čin je předčasně dokonán již samotným výrokem, který je obecně způsobilý podnítit jiného buď k nenávisti nebo k omezování práv a svobod dotčené skupiny osob, není nutné, aby podněcující výrok dospěl k svému naplnění. Pachatelé obvykle k označení svého terče využívají hanlivé označení LGBTQ+ lidí. Výroky mohou být pachateli proneseny zcela racionálně či dokonce v rámci politické diskuze.

Útoky mohou vypadat třeba takto:

jakub_blazicek A tak je to správně
Rozbít jim držky buznám

13h 1 like Reply Message

Matěj Knopp Všechny postřílet do
jednoho. Děláte jen ostudu.

13h 1 like Reply Message

Oproti tomu trestný čin *Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob* lidí napadené z důvodu jejich sexuální orientace či genderové identity nechrání a nelze jej aplikovat, neboť výčet chráněných skupin lidí je taxativní (konečný). Pro lepší ochranu LGBTQ+ lidí bude třeba změnit trestní zákoník.

§ 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

(1) Kdo veřejně hanobí

a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo

b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Kvalifikované skutkové podstaty

Podstatou postihu předsudečné trestné činnosti prostřednictvím kvalifikovaných skutkových podstat je **zákonně navýšení hrozící trestní sazby** v těch případech, kdy je pachateli prokázáno, že jednal s předsudečným motivem. Nejde tedy o postih smýšlení – v realitě nezjeveného jednání, ale o postih reálného jednání zahrnutého předsudečnou pohnutkou.

Postih předsudečné pohnutky je obecně právně řešen především na úrovni kvalifikovaných skutkových podstat, kdy po prokázání předsudečné pohnutky dochází k automatickému navýšení trestní sazby. Techniku právní úpravy lze ukázat například na trestném činu *Ublížení na zdraví*. Rozdíl v hrozícím trestu činí až dva roky.

Příklad:

Ublížení na zdraví dle § 146 tr. zákoníku

6 měsíců až 3 roky
Základní skutková podstata
uplatňuje se pro předsudečné pohnutky: věk, zdravotní postižení, sexuální orientace, pohlaví, pohlavní identita

1 rok až 5 let
Kvalifikovaná skutková podstata
uplatňuje se pro předsudečné pohnutky: rasa, národnost, etnicita, víra, politické přesvědčení

Pokud je útok spáchán bez předsudečné pohnutky, hrozí pachateli maximálně tři roky trestu odnětí svobody. Pokud je spáchán s předsudečnou pohnutkou, činí horní sazba až pět let. Zatímco tedy lidé napadení z vyjmenovaných předsudečných pohnutek (rasa, národnost, etnicita, víra nebo politické přesvědčení) jsou trestním právem chráněni přísněji, lidé napadení z předsudečných pohnutek, které nejsou trestním zákoníkem zmíněné (sexuální orientace, genderová identita, zdravotní postižení či věk), požívají ochrany pouze v rozpětí základní trestní sazby. To vytváří vnitřní právní pnutí i určitou úroveň nespravedlnosti, kdy obě skupiny (chráněné i nechráněné trestním zákoníkem) jsou fakticky napadány ze stejných předsudečných pohnutek a měla by jim být poskytována identická právní ochrana.

§ 146 Ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

(...)

e) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání

Trestní zákoník v současné době rozpoznává téměř dvě desítky kvalifikovaných skutkových podstat s předsudečnou pohnutkou. Kromě jiných se jedná o tyto přečiny a zločiny:

Vražda podle § 140 odst. 1 a 2, 3 písm. g) TZ

Těžké ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, 2 písm. f) TZ

Ublížení na zdraví podle § 142 odst. 1, 2 písm. e) TZ

Vydírání podle § 175 odst. 1, 2 písm. f) TZ

Poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 a 3 písm. b)

Zneužití pravomoci úřední osoby § 329 odst. 1, 2 písm. b)

V některých případech byly útoky vůči LGBTQ+ lidem stíhány jako útoky z důvodu politického přesvědčení (v minulosti např. zapálení duhové vlajky). V takovýchto případech bude pachatel ohrožen vyšší trestní sazbou.

Též přímé výhrůžky směřující vůči konkrétní skupině osob nebo jednotlivci lze postihovat jako trestný čin Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, a to např. v situacích, kdy pachatel bude útočit v době probíhajícího festivalu hrdosti, který lze v daném kontextu vnímat jako projev politického přesvědčení LGBTQ+ osob.

§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci

(2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

Jiří Hirošima Zavřít do lomu aby makal a když to nepomůže jedna kulka do hlavy a může další na řadu

13h 1 like Reply Message

v_i_t_e_k_l_a_s_t_o_v_k_a
@romantickyhrdina Půjdu stebou, házet granáty po těch buzerantech zmrde

13h 1 like Reply Message

Obecná přitěžující okolnost

Poslední způsob, kterým lze postihovat předsudečnou trestnou činnost, a to včetně předsudečné trestné činnosti vůči LGBTQ+ lidem, je použití obecné přitěžující okolnosti podle § 42 písm. b) trestního zákoníku.

Přitěžující okolnost

Soud jako k přitěžující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel

(...)

b) spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky

(...)

Obecná přitěžující okolnost se uplatní tam, kde je prokázána předsudečná pohnutka, ale nelze ji použít v rámci kvalifikované skutkové podstaty. K tomu dochází ve dvou případech. Za prvé u trestných činů, které kvalifikovanou skutkovou podstatu v podobě předsudečného motivu vůbec nemají (např. trestný čin znásilnění), nebo ji mají, ale tato kvalifikovaná skutková podstata neobsahuje potřebnou předsudečnou pohnutku (spočívající např. v homofobní či transfobní motivaci). Homofobní nebo transfobní předsudečný motiv vykládáme jako *jinou podobnou nenávist*.

K obecné přitěžující okolnosti přihlédne soud při ukládání trestu, kdy ji zohlední při aplikaci základní skutkové podstaty. Rolí policie je pro tyto účely náležitě zdokumentovat veškeré okolnosti svědčící o předsudečné pohnutce a pojmout ji do usnesení o zahájení trestního stíhání a posléze do obžaloby.

Příklad:

Obžaloba Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 9, 1ZT34/2022-27

Vzhledem k charakteru vulgárních nadávek obviněných obsahující homofobní podtext je zřejmé, že jednání obviněných bylo motivováno nesnášenlivostí vůči osobám odlišné sexuální orientace. Jejich útoky směřovaly právě na odlišnou sexuální orientaci poškozených, a to ať již skutečnou nebo pouze domnělou, kdy obvinění evidentně oba poškozené považovali za homosexuály a právě z tohoto důvodu je posléze napadli. Obviněným tedy přitěžuje, že čin byl spáchaný právě z pohnutky této nenávisti, která představuje jinou podobnou nenávist uvedenou v ustanovení § 42 písm. b) trestního zákoníku. Jednání obviněných je natolik excesivní, že jej nelze podřadit pod individuální exces ojediněle vybočující z běžného rámce slušného chování, a je natolik společensky škodlivé, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu ve smyslu § 12 odst. 2. tr. zákoníku.“

Přestupky

Pro méně závažné formy předsudečného jednání z důvodu sexuální orientace nebo genderové identity zavádí zákon č. 251/2016, o některých přestupcích, speciální skutkovou podstatu přestupku proti občanskému soužití. Ta explicitně postihuje jednání spočívající ve způsobení újmy pro pohlaví nebo sexuální orientaci poškozeného.

§ 7 Přestupky proti občanskému soužití

(3) Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že

b) způsobí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, věk, zdravotní postižení, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho rodinný stav.

5. Jak pracovat s LGBTQ+ lidmi dotčenými předsudečným násilím

Lidé, kteří se stali terčem předsudečného útoku z důvodu své skutečné nebo domnělé sexuální orientace či genderové identity, čelí řadě následků trestné činnosti. Specifické přitom je, že kromě běžných následků na fyzickém a psychickém zdraví je zasažena také jejich osobní identita a nezměnitelná charakteristika. Lidé mohou cítit strach, ponížení, nejistotu, opuštění či vztek. Negativní emoce mohou obrátit také vůči sobě a své identitě, nejsou výjimečné pocity sebeobviňování či sebepoškozování. Oběti queerfobního násilí jsou **zvláště zranitelnými** oběťmi a jsou ve zvýšené míře ohroženy sekundární viktimizací. Proto jim mj. náleží i tato **práva**:

- vybrat si pohlaví vyslyšající osoby
- vyslyšet je obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které je činí zvláště zranitelnými
- výslech provádět tak, aby nemusel být opakován
- zabránit vizuálnímu kontaktu s pachatelem
- nechat se zastupovat bezplatně zmocněncem
- být důsledně a v intencích ZOTČ informován o svých právech.

V průběhu trestního řízení je proto třeba přistupovat k těmto osobám s respektem a ohleduplností tak, aby jim nebyla způsobena další - druhotná újma.

Doporučení pro vyšetřovatele a vyšetřovatelky

- Předem **připravíme prostředí**, ve kterém dojde k výsledku poškozených. Pokud je to možné, nabídneme poškozeným výslech ve zvláštní výslechové místnosti. Pokud o zvláštní výslechovou místnost poškozený požádá, vyjdeme mu vstříc. Nevhodné prostředí je takové prostředí, které svojí výzdobou není neutrální.
- Seznámíme se s principy **senzitivního jazyka**. Používáme rod, ve kterém si člověk přeje být osloven a který nemusí odpovídat jeho pohlaví zapsanému v dokladech. Osoby se můžeme na preferované oslovení zeptat, nebo sledujeme, jak o sobě sama mluví a kopírujeme její jazyk. Můžeme také vysvětlit, že protokol musí z procesních důvodů být veden pod zapsaným jménem, ale výslech bude respektovat potřeby poškozených. Někteří lidé o sobě mohou mluvit v množném čísle.
- Připravíme si na výslech **dostatek času** a předem upozorníme poškozené, že z důvodu úplnosti a jednorázovosti může výslech trvat dlouho. Nabízíme přestávky. Zabezpečíme přísun tekutin. Připravíme se též na variantu zhoršení psychického stavu poškozených.
- Předem, tj. nikoli až na místě, seznámíme poškozené s **možností volby pohlaví vyslychajícího**. Neplatí přitom, že lidé mohou preferovat pohlaví, které je identické s jejich zapsaným nebo preferovaným pohlavím. Pokud poškození požádají o výslech osobou zvoleného pohlaví, nezpochybujeme tuto volbu.
- Navážeme **pozitivní kontakt**. Můžeme například ocenit, že se poškozený obrátil o pomoc na policii, i to, že pro něj může být těžké mluvit o svém napadení. Zdůrazníme ochotu policie objasňovat předsudečnou trestnou činnost. Pozitivní kontakt nespočívá v pokládání nesouvisějících dotazů („*A proč pořádáte ty průvody?*“) či vyjadřování osobních názorů („*Mně je jedno, kdo co dělá za zavřenými dveřmi.*“). Můžeme se rámcově seznámit s LGBTQ+ terminologií a nenásilně ji používat.

- Připravíme otázky, které poškozenému položíme, tak, abychom zcela vyčerpali vše, na co se potřebujeme doptat. Neskáčeme poškozenému do řeči. Nemusíme se bát položit otázky související s předsudečnou pohnutkou („*Máte za to, že jste byl napaden proto, že jste gay?*“, „*Myslíte si, že jste byla napadena, protože jste se držela s partnerkou za ruku?*“). Nepříjemné nebo intimní otázky vždy odůvodníme („*Ted' se Vás musím zeptat... možná to nebude příjemné, ale je to důležité...*“)
- Nepokládáme však dotazy na sexuální orientaci nebo genderovou identitu poškozených. Pro prokázání předsudečné pohnutky není podstatné, zda oběť skutečně tuto identitu má, nebo ne, ale zda na ni pachatel útočí z důvodu svého předsudku. (Nevhodné: „*Vám se tedy líbí muži, nebo ženy?*“, „*Jaké máte ve skutečnosti pohlavní orgány?*“, „*Co se vás dotklo na slovu buzik, když ve skutečnosti nejste gay?*“?)
- Nezlehčujeme následky, byť nám nemusí připadat závažné.
- **Nepřenášíme vinu** z pachatele na poškozené a nesnažíme se ospravedlnit jednání pachatele např. tím, že napadený byl extravagantně oblečen nebo dával otevřeně najevo svou sexuální orientaci („*Drželi jste se za ruce?*“, „*Měl/a jste na sobě něco vyzývavého?*“, „*Provokoval/a jste nějak svým vzhledem?*“)
- Předem poučíme poškozené o možnosti zvolit si **důvěrníka a zmocněnce**. Zdůrazníme význam obou pro trestní řízení. Nabídneme kontakty na odbornou pomoc organizace In IUSTITIA, která se jako jediná věnuje pomoci obětem předsudečné trestné činnosti (viz kontakty).
- Informujeme poškozené o rámcovém průběhu trestního řízení. Zdůrazníme, co se stane teď a co se stane později.

Doporučení pro pořádkovou policii a dozorčí službu

- Jsme si vědomi toho, že to, jak budou poškození vnímat činnost policie, záleží především na nás. Vystupujeme profesionálně a v **hodnotovém souladu** s principy Policie ČR.
- Víme, že se na nás mohou obrátit LGBTQ+ lidé a nepřekvapí nás to.
- Seznámili jsme se s **principy senzitivního jazyka** a používáme ho.
- Pokud poškození hovoří o svém napadení v čekárně před dalšími lidmi, umožníme jim sdělit nám základní informace v **soukromí**.
- Při přijímání telefonátu na linku 158, ze kterého poznáme, že se může jednat o předsudečný trestný čin, zvážíme přítomnost **policejního intervenanta**.
- Máme v čekárně **informační materiály** o službách pro oběti předsudečné trestné činnosti.
- V případě, že se setkáme s předsudečnou trestnou činností, obrátíme se o podporu **na krajské specialisty** pro boj s extremismem nebo na Národní centrálu pro boj s terorismem, extremismem, a kyberkriminalitou (**NCTEKK**). V Praze využijeme metodickou podporu Odboru extremismu a terorismu (**OET**).

Doporučení pro policejní management

- Aktivně vytváříme **prostředí přátelské pro LGBTQ+ lidi**. Víme, že v řadách policie je nejméně 10 % LGBTQ+ lidí a usilujeme o to, aby se ve službě cítili dobře.
- Veřejně deklarujeme **závazek** objasňovat předsudečnou trestnou činnost. Máme dostupné informace pro poškozené.
- Aktivně spolupracujeme se zástupci LGBTQ+ lidí. Můžeme zvážit **účast na pochodech hrdosti**.
- Průběžně zkvalitňujeme **system vzdělávání** všech složek policie. Nebojíme se nových témat a spolupráce s akademickou sférou a neziskovým sektorem.
- **Medializujeme** úspěšné případy objasnění předsudečné trestné činnosti.

6. Pomoc obětem předsudečné trestné činnosti v ČR

V oblasti předsudečných trestných činů existuje v České republice pouze jeden akreditovaný a registrovaný subjekt pomáhající obětem předsudečného násilí, a to organizace In IUSTITIA. Ta úzce spolupracuje s Policií ČR. Na území hl. města Prahy je spolupráce formalizována prostřednictvím Memoranda o spolupráci, která policii zavazuje zprostředkovat poškozeným kontakt na poradnu In IUSTITIA.

Pobočka Praha

🏠 Eliášova 28,
160 00 Praha 6

📞 773 177 636

✉️ poradna@in-ius.cz

Pobočka Brno

🏠 Malinovského nám. 603/4,
602 00 Brno

📞 773 177 104

✉️ poradna.brno@in-ius.cz

Celá ČR

📞 800 922 922
(bezplatná
telefonní linka)

Poradna Justýna poskytuje sociální poradenství, právní informace, pomoc s přípravou dokumentů, podporu v krizi a prostor popovídat si, doprovod na policii, k soudu či na úřad, poradenství v oblasti bezpečnosti a zastupování právníkem si právníčkou.

Literatura

American Psychological Association: Guidelines for Psychological Practice With Transgender and Gender Nonconforming People. American Psychologist, 2015 [online] transgender.pdf ([apa.org](https://www.apa.org))

BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie, Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80 - 246 -1293 - 3

CURRAN, D. J., RENZETTI, C. M.: Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2

[Dictionary.com](https://www.dictionary.com) (nedatováno). Gender expression [online] transgender.pdf ([apa.org](https://www.apa.org))

DE GREEF, Alexi: Training toolkit on anti-LGBT+ hate crime [online] Safe to be: Training Toolkit for Police on Anti-LGBT+ Hate Crime

European commission: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 'Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025'. Brussels, 2020 [online] EUR-Lex - 52020DCo698 - EN - EUR-Lex (europa.eu)

HOUŽVOVÁ, M., KALIBOVÁ, K., KAŇOVSKÁ, E.: Předsudečné trestné činy: Příručka pro soudce a státní zástupce. Praha: In IUSTITIA, 2017, ISBN 978-80-88172-26-0

KALIBOVÁ, Klára: Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty. Brno, 2017, disertační práce. PF Masarykovy univerzity, Katedra trestního práva [online] Závěrečná práce: Mgr. Klára Kalibová: Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda - některé hmotně právní aspekty (muni.cz)

KALIBOVÁ, Klára a kol.: Tváří v tvář předsudečnému násilí – příručka pro sociální pracovníky a pracovnice. Praha: In IUSTITIA, 2016, ISBN 978-80-88172-06-2

Kancelář veřejného ochránce práv: Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti [online] Vyzkum-LGBT.pdf (ochrance.cz)

Zpracováno v rámci projektu Rise-Up č. 963772, který je financován z programu Evropské unie Práva, rovnost a občanství (2014–2020).

Za obsah publikace odpovídá výlučně autorstvo. Publikace nereprezentuje názor Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejím obsahem.

Autorský kolektiv: Klára Kalibová, Petra Naskosová, Tomáš Stavrovský.

Partneři projektu:

Prague Pride z. s.

Národní ústav duševního zdraví (NUDZ)

©In IUSTITIA, o.p.s.

Vydala In IUSTITIA, o.p.s.

1.vydání, Praha 2023

Grafické zpracování: Marie Svatoňová

Korektura textu: Anežka Benešová

ISBN: 978-80-88172-48-2

eISBN: 978-80-88172-49-9